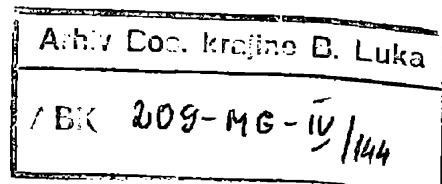

RAD U RADNIČKOM POKRETU

Rodjen sam 8. aprila 1913. godine u Trstu u porodici Antona Pegana i Marije Pegan, rodjene Rešeta. Prije prvog svjetskog rata otac je radio kao zidar, ali je zbog posljedica rata i invaliditeta morao da se prekvalifikuje. Izučio je obučarski zanat i bio cijenjen kao vrstan obučar. Roditelji su u braku stekli petoro djece. Jedna je sestra veoma rano umrla tako da je i ne pamtim. U razmaku od dva mjeseca umrli su 1924. godine otac i druga sestra, Anica. Ostali smo na životu sestra Elvira i ja jer je brat Adolf umro 1946. godine (u januaru mjesecu) od posljedica zatvora jer je kao ilegalni radnik u Celju i učesnik NOP-a uhvaćen i u zatvoru strahovito mučen.

Zbog terora talijanskih vlasti prema slovenačkom življu majka, Adolf i ja prebačili smo se preko granice u Jugoslaviju. Otac je morao da ostane još u Trstu jer je sestra Anica bila teško bolesna. Došli smo u Jugoslaviju 1923. godine i naselili se u Kostivnici kod Rogaške Slatine, gdje se i rodila sestra Elvira 1923. Budući da su roditelji prodali obiteljsku kućicu u Trstu, majka je imala ipak dovoljno sredstava da kupi jedan manji zemljišni posjed. Smrt oca i Anice duboko nas je pogodila. Uz mnogo teškoća majka nas je podizala. Ja i dvije godine mlađji Adolf pomagali smo majci koliko smo mogli jer su uslovi života bili veoma teški.

U Kostivnici pohađao sam u Kostivnici. Na izučavanje pekarskog zanata u Celju otišao sam 1928. godine.

Uzeo sam ovaj zanat jer je obezbjedjivao stan i hranu. Na neke druge zanate "eletnije" vrste u to vrijeme (tokarski, mehaničarski itd.) nisam mogao ni misliti jer takvi zanati nisu bili pristupačni siromašnjoj djeci, naročito onoj sa sela jer nisu davala mogućnost obezbjedjivanja osnovnih životnih potreba. Zanat sam završio 15. februara 1932. godine. Čim sam završio zanat učlanio sam se u URS-ove sindikate i kulturno umjetnički savez "Svoboda". U međuvremenu, često sam bio bez posla. Od 1934. do 1939. godine radio sam čak kao ugostiteljski radnik kod poslodavca Roka Meštrova u Celju. Bio je to manji lokal u kome sam radio kao konobar, a istovremeno obavljao i druge poslove vezane za ugostiteljstvo.

U kulturno umjetničkom savezu "Svoboda", naprednoj organizaciji vezanoj za radnički pokret, a kasnije "Vzajamnosti" (Uzajamnost) bio sam aktivan član u tamburaškoj sekciji. Savez "Svoboda" imao je progresivno djelovanje jer su u njemu i kroz njega djelovali komunisti. Kada je ova organizacija bila od strane policijskih vlasti zabranjena, rad se nastavio kroz "Vzajemnost". Naročito živ rad bio je poslije 1937. godine pa sve do rata. Horskku sekciju "Vzajemnosti" vodio je Milan Apih, autor čuvene kompozicije "Bilećanka". U ovom savezu neprekidno su djelovali mnogobrojni komunisti. Pomenuću samo neke: Petar Štante-Skala (danas general JNA u penziji), Ošo i drugi.

Savez "Svoboda" bio je stalno pod prismotrom policijskih organa, a isto tako i "Vzajemnost". Kada je bio raspušten URS-ov sindikat, zabranjeno je bilo djelovanje i "Vzajemnosti". U društvu su djelovali napredni radnici, a vlasti su nastojale da taj rad onemoguće jer je društvo djelovalo ne samo u Celju nego i putem gostovanja i u okolini.

Za vrijeme izbora 5. maja 1935. godine oko 500 radnika organizovano je bojkotovalo izbore. Najviše je bilo radnika iz Cinkarne u Celju, a zajedno s njima učestvovali su i drugi napredni radnici. Otišli smo svi zajedno na jedan brežuljak na oko 8-10 km. od Celja. Bio je to organizovani zajednički izlet na kome smo ostali cijeli dan u zabavi i pjesmi. Uveče, kad smo se vraćali, u susret su nam došli kamioni i automobili da nas odvezu na izbore, ali smo ih gadjali kamenjem. Slanjem kamiona vlasti su namjeravale da onemoguće naš bojkot,

A. H. V. Doc. krajnje D. Luč.

ABK 209-46-IV/144

ali u tome nisu uspjele.

U ljeto 1936. godine održan je masovni slet kulturno umjetničkog saveza "Svoboda" u Celju. Na slet su došli članovi iz cijele Slovenije. Bila je to masovna manifestacija radničkog jedinstva jer je zveza imala za cilj da poveže i objedini napredne snage cijele Slovenije. Na sportskom igralištu održali su govore Franc Leskošek i Živko Topalović. Socijaldemokratska stranka, uzgred rečeno, imala je u Sloveniji dosta pristalica.

Nekih nedelju dana iza ovog sleta zveza "Svoboda" bila je raspuštena. Povod za raspuštanje bili su uzvici u povorci: "Živio SSSR!", "Živio Staljin!" itsl. Mislim da je to bila provokacija onih koji su od strane policije bili ubačeni jer im je bio potreban povod da se zveza raspusti. Već odavno "Svoboda" je bila trn u oku političkim vlastima stare Jugoslavije koje su željele da spriječe omasovljenje zveze i nje-
no progresivno djelovanje. Njima nije moglo proći nezapaženo da su se u zvezi nalazili oni na koje su sumnjali da su komunisti. Zbog toga što smo znali kako režim gleda na zvezu, nastojali smo da mu ne damo povod za izricanje mjera. Prema tome, pomenute parole mogli su uzvikivati samo oni koji su namjerno željeli da dodje do intervencije.

Godine 1938. učestvovali smo na proslavi metalaca u Štorama. Na ovoj proslavi održao je govor Franc Leskošek. I ova je proslava bila veoma značajna.

Vlasti nisu mogle onemogućiti povezivanje radničke klase cijele Slovenije. Tako je 1939. ili 1940. godine održana jedna velika radnička manifestacija u Trbovlju na kojoj su učestvovali radnici iz cijele Slovenije. Okupilo se oko deset hiljada radnika, a možda i više. Ja sam učestvovao u orkestru sa fanfarama. Članovi ovog orkestra imali su sivo-zelene košulje sa crvenim kravatama. Nosili smo i jednake kape sa štitnikom. Manifestacija je bila veličanstvena.

Sve nas članove orkestra sa fanfarama sutradan je privela policija. Bili smo optuženi da smo išli u uniformama koje nisu bile prijavljene. Njima su smetale naše crvene kravate koje su smatrali komunističkim simbolima. Crvene kravate nismo slučajno odabrali. Namjerno smo željeli da na taj način

Arhiv Doc. krajinje B. Luka

ABK 309-MG-IV/144

izrazimo naša opredeljenja.

Na isledjenju smo se branili da je uniforma slučajno odabrana, a i da to nije prava uniforma jer smo nosili civilne hlače. Kažnjeni smo samo novčano jer nam nisu mogli insinuirati ono što su htjeli.

Premda nisam bio član Partije, jedino aktivist u sindikalnom pokretu i u radu već spomenutih organizacija "Sloboda" i "Uzajamnost", priveli su me na saslušanje i tražili od mene da kažem nešto u vezi nekog partijskog sastanka. Vidjeli su da se krećem u društvu komunista i bio sam im sumnjiv. Pošto mi nisu mogli ništa dokazati, pustili su me kući.

Zadnjih godina pred rat radio sam kao akviziter u prodaji kalendara i knjiga "Cankarjeve družbe". Prodavao sam i jednu ilegalnu knjigu koja je tretirala sudbinu okupirane Čehoslovačke. Pretpostavljam da je ovu knjigu ilegalno štampala "Cankarjeva družba", ali nisam sasvim siguran. Dobro se sjećam da mi je jedan advokat skrenuo pažnju da je knjiga zabranjena, ali ju je ipak kupio. Morao sam biti oprezniji kome ovu knjigu nudim na prodaju.

Kada je došlo do napada na Jugoslaviju 6. aprila 1941. godine, Radio Ljubljana pozvala je sve Slovence italijanske državljanke iz Julijske krajine da se prijave kao dobrovoljci u jugoslovensku vojsku. Odziv je bio masovan. Čuo sam da se tada prijavilo oko 1600 dobrovoljaca iz Primorja i Julijske krajine. Među njima bili smo moj brat Adolf i ja. Javili smo se u sabirni centar u Celju 8. aprila 1941. Uveče istog dana vozom su nas transportovali za Ljubljana. Došli smo na stanicu rano izjutra slijedećeg dana i tu je formirana kompozicija sa dobrovoljcima iz cijele Slovenije. Oko 7 sati izjutra kompozicija je krenula prema Karlovcu. Hranu nismo dobili već smo jeli ono što smo ponijeli.

(Prekid)

19. maja 1975. godine
Banja Luka

(Anton Pegan)

